

flóry. Z hlediska nomenklatury bych upozornil v první řadě na fakt, že zde jsou poprvé a platně zveřejněna mnohá dosti často používaná jména zvláště taxonů vyšší úrovně (počínaje třídou *Sphagnopsida*); autoři buď platně publikují jejich kombinaci nebo dokonce zveřejňují první latinský popis. Mnohé změny nalezneme i v autorských citacích na rozdíl od běžných zvyklostí (použitých – bohužel – mnohdy i v našem seznamu mechů). Snad jedině zde lze najít nedostatek, kterým (pokud je mi známo) jsou zatíženy všechny dosud vyšlé seznamy mechů (český nevyjímaje) – nikoliv stoprocentní dořešení zvláště těch případů, kdy se autoři rozhodli používat úplnou autorskou citaci (pokud se jedná o citaci s „ex“). Bohužel tuto situaci neřeší jednoznačně ani jinak velmi vynikající a precizně zpracovaná celosvětově pojatá internetová databáze TROPICOS vytvořená v Missouri Botanical Garden, o čemž se přesvědčili na řadě míst i autoři recenzovaného díla.

Nejvíce pozornosti nejspíše upoutají taxonomické změny, obzvláště rozdělení širokých rodů u některých čeledí. Úvodem je třeba říci, že na rozdíl od jatrovek je u mechů uplatňován spíše trend rodů drobnějších. Odpovídá to i historickému vývoji – jatrovky jsou skupinou fylogeneticky starší, kde diferenciace proběhla v dřívějších geologických obdobích a vzniklé taxony mnohdy přetrvávají mnohem delší dobu než taxony mechů. Ale konkrétně k recenzované publikaci. Kromě členění čeledi *Brachytheciaceae* na menší rody, které na základě morfologických i molekulárních dat již předběžně publikovali Ignatov & Huttunen (2002), a které logicky jednoznačně koresponduje s členěním rodů již dávno přijatým např. pro čeleď *Amblystegiaceae*, zaujme hlavně nové (a samozřejmě na celosvětovou úroveň „dotažené“) členění rodů *Grimmia* a *Racomitrium*. Na první pohled revoluční členění, které však v kontextu dalších čeledí, kde podobný „rozpad“ širokých rodů je již po mnoho let samozřejmostí (kdo např. dnes akceptuje široce pojatý rod *Barbula*?), okamžitě vyvolá oprávnění. Nutno říci, že autoři se nepouštěli do dosud nedořešené problematiky širokých heterogenních rodů, které na podobné členění ještě čekají (např. rody *Hypnum*, *Hygrohypnum*, *Bryum* – zde možná ne zrovna šťastně – vzhledem k probíhajícím studiím – akceptovali rod *Rosulabryum*), ale využili svých zkušeností právě s rody *Racomitrium* (H. Bednarek-Ochyra je monografem rodu) a *Grimmia* (kde sice existují dvě recentní, v určitém smyslu však obě kontroverzní studie; navíc autor jedné z nich je zastáncem velmi širokého pojetí rodů).

Vzhledem k významu zmíněné práce jsem se rozhodl zpracovat úplný přehled změn ve srovnání s naším seznamem mechorostů (Kučera & Váňa 2003), který seznámí čtenáře s konkrétními rozdíly. Toto srovnání, publikované na jiném místě, napoví mnohem víc, než lze do recenze napsat. Na závěr vlastní recenze snad jen jediné – skromné a obdivné poděkování autorům za zveřejněné dílo.

Grolle R. & Long D. G. (2002): An annotated check-list of the *Hepaticae* and *Anthocerotae* of Europe and Macaronesia. – *Journal of Bryology* 22: 103–140.

Ignatov M. S. & Huttunen S. (2002): *Brachytheciaceae* (Bryophyta) – a family of sibling genera. – *Arctoa*, a *Journal of Bryology* 11: 245–296.

Kučera J. & Váňa J. (2003): Check- and Red List of bryophytes of the Czech Republic (2003). – *Preslia* 75: 193–222.

Ochyra R. & Szmajda P. (1978): An annotated list of Polish mosses. – *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 24: 93–145.

Jiří V á ň a

Šmejdová I. (2001): Malý slovník krkonošských názvů. – Olympia, Praha, 167 p. ISBN 80-7033-505-X

Cena 139 Kč, náklad neuveden, recenzovaný výtisk je v knihovně BÚ AV ČR v Průhoncích.

Nejstarší lichenologická floristická data z našeho území se týkají především Krkonoš. Listováním publikacemi Flotowa, Körbera, Eitnera či při revizi starých herbářových položek narazíme na mnoho různých lokalit udávaných německými jmény. Dešifrovat lokalizaci není vždy snadné (při

sestavování katalogu lišejníků ČR bylo někdy problematické i rozhodnout, zda se jedná o údaj vztahující se k našemu území). Zabýval jsem se dokonce myšlenkou sestavit slovník lokalit, ale cesta od myšlenky k realizaci v mém případě bývá rovněž nesnadná. Velmi jsem se proto zaradoval, když jsem objevil poměrně útlou knížečku vpravdě kapsičkového formátu. Má radost byla navýšena o zjištění, že sotva započatou práci již za mne udělal někdo jiný - a navíc nepoměrně kvalitněji. Podle vnošení vyšla již před několika lety, ale je možné, že tak jako mně unikla i jiným. Publikace je ale velmi užitečná, neboť soustřeďuje jména, která byť již někdy byla publikována, byla roztroušená v různých kratších příspěvcích (např. Šourek aj. – soupis použité literatury je neobyčejně rozsáhlý a zahrnuje bezmála stovku pramenů). V úvodních kapitolách je zkráceně podána historie osídlení a je zmíněn vztah mezi českou a německou verzí jmen. Vlastním obsahem publikace jsou jména hor, vrcholů, skal, svahů, údolí a jiných terénních útvarů. Místní jména obcí až na 6 nejvýznamnějších zahrnuta nejsou. Knížka ovšem není pouhým převodním slovníkem, kromě lokalizace obsahuje i další údaje týkající se historie, etymologie apod. Mnohdy doprovodný komentář obsahuje velmi zajímavé a osvětlující údaje, jako například původ jména Löwenberg, který kupodivu není odvozen od pro Krkonoše netypické zvěře, jak by se bezpochyby každý domníval, ale od výrazu Löwen, Laube, Löba = obydlí; nicméně současné jméno je Jelení hora.

Jiří L i š k a

Halda J. (2003): A taxonomic study of the calcicolous endolithic species of the genus *Verrucaria* (Ascomycotina, Verrucariales) with the lid-like and radiately opening involucrellum. – *Acta Musei Richnoviensis, sect. natur.*, 10/1: 1-148.

Publikaci je možné objednat u autora (halda@dobruska.cz; Muzeum a galerie Orlických hor, Jiráskova 2, 516 01 Rychnov nad Kněžnou) za 235,- Kč, on-line je přístupná pod www adresou Sekce.

Jde o publikovanou verzi úspěšně obhájené disertace našeho odvážného kolegy. Přestože výzkum pyrenokarpních lišejníků má díky celoživotní práci M. Servíta u nás tradici, značná taxonomická (a metodická) obtížnost této skupiny byla příčinou, proč se těmto lišejníkům taxonomové i v celosvětovém měřítku spíše vyhýbali. Prvním následovníkem byl dnes již zemřelý britský velmi erudovaný amatér (podobně jako M. Servít) D. Swinscow, postupně následovali na různých kontinentech O. Breuss, P. M. McCarthy a H. Harada. Proto je třeba ocenit již odvahu, s níž si J. Halda téma vybral. Navíc zpracování svědčí o velmi zodpovědném a svědomitém přístupu i extenzivní a intenzivní práci v terénu (v různých zemích Evropy nasbíral kolem metrů materiálu!). Monografické zpracování zahrnuje obecnou část pojednávající vedle Servítovy taxonomické koncepce na rodové i infraspecifické úrovni především diskusi významu morfologických, anatomických, ontogenetických a ekologických charakteristik. Vlastní taxonomická část obsahuje klíč ke 4 druhům, na něž se po revizi zúžil počet akceptovaných taxonů a detailní zpracování jednotlivých druhů: synonymiku, popis, soupis lokalit, komentář k synonymizovaným taxonům a kresby znaků typových položek. Vedle toho práci doprovázejí i velmi detailní originální perovky řezů akceptovaných taxonů a značně vysoký počet (184!) autorových barevných makrofotografií, jejichž vysoká kvalita je s jeho jménem již nerozlučně spjata. V závěrečné velmi cenné kapitole autor diskutuje a uvádí argumenty svých výhrad k Servítovým koncepcím rodu a druhů. J. Halda tak přehodnotil mnohé znaky dříve využívané pro rozlišování taxonů, ale zjistil i znaky nové. Kromě výrazného snížení počtu taxonů udávaných v literatuře (z více než 20 druhů na 4) ukázal, že paprskovitě praskající poklicovité involukrelum není dostatečným kritériem pro rozlišení na rodové úrovni, a proto dříve rozlišované rody *Bagliettoa* a *Protobagliettoa* zahrnul pouze do sekce v rámci r. *Verrucaria*.

Je velká škoda, že autor svou práci nepublikoval jiným způsobem (jistě by mu velmi slušela forma svazku v knižní řadě Bibliotheca Lichenologica) – zvolená forma může mít i vliv na přijetí práce. Mohla by být lepší angličtina (mj. název kapitoly “Break-down of the study“ se nezdá šťastný). Na druhou stranu díky formě publikace mohl být zařazen i souhrn v češtině. Je škoda, že

autor neuvedl některé podrobnosti týkající se ekologie, variability v terénu apod. Rovněž chybí zpracování rozšíření jednotlivých druhů (pod označením “distribution“ je uveden pouze soupis lokalit).

Výše uvedené výtky ovšem nic nemění na konstatování, že jde o významnou práci, kterou J. Halda nepochybně překročil hranice našeho teritoria.

Jiří Liška

ZAJÍMAVOSTI – CURIOSITIES

Z Kameniček do minulosti – ohlédnutí za setkáním Sekce

Mechorosty zaznamenané v průběhu 16. bryo-lichenologických dnů naší Sekce byly zveřejněny v minulém čísle našeho zpravodaje (Kučera & al., Bryonora, 32: 17–23, 2003). Měli bychom možná vědět, že pár mechů a lišejníků z okolí Hlinska a Kameniček zmiňuje ústy starého faráře Kalouse v rozhovoru s hrozdějovským učitelem také Karel Václav Rais ve svém románu *Západ* na str. 167 (vydání z r. 1951, Orbis, Praha): mech *Plagiothecium laetum* a lišejníky *Ramalina thrausta* a *R. polymorpha*, na str. 169 pak další mech *Anomodon longifolius*.

Tak konkrétní údaje jsou v naší beletrii vzácné, navíc zmíněné druhy nepatří mezi veřejnosti k všeobecně známým. Celkem běžný mech *Plagiothecium laetum* jsme v rámci našeho setkání našli vícekrát. *Anomodon longifolius* nebyl během našeho krátkého působení na Vysočině potvrzen, ale jeho výskyt v území je možný. I když nepatří k mimořádně vzácným nebo ohroženým mechům, má tento druh u nás spíše roztroušený výskyt. Není také nijak nápadný, o to zajímavější je jeho zmínka v románu. Lišejník *Ramalina thrausta* udávali ze Žďárských vrchů F. Kovář i J. Suza. Dnes tam již vyhynul a v současné době přežívá u nás již jen na Šumavě (Liška & al., *Sauteria* 9: 351–360, 1998). V románu uvedená *Ramalina polymorpha* je z území ČR sice udávána, avšak na základě nesprávného určení a většinou jde o druh *R. capitata*. Žádný z údajů v románu není lokalizovaný a také jména obcí jsou změněná, Hlinsko = Skalsko a Kameničky = Studenec.

Kněží (a samozřejmě kantoři) měli někdy obdivuhodné botanické znalosti. Jen namátkou můžeme jmenovat F. Gogelu a J. L. Holubyho, kteří znali a sbírali mj. i mechorosty v karpatské oblasti a jistě bychom našli další příklady. Zcela logicky se nabízí otázka, kdo inspiroval spisovatele natolik, že použil v textu románu jména kryptogam, navíc pouze jména vědecká? Byl snad sám tak odborně znalý? Jak uvádí redakční poznámka, v původním Raisově textu (a ještě i ve 2. vydání románu z r. 1901) bylo uvedeno jméno *Plagiothecium latum*, což by erudovaný bryolog možná nenapsal. Podívejme se třeba, co o rozšíření mechu *Anomodon longifolius* píše A. Weidmann (*Prodromus českých mechů listnatých*, p. 249, 1895). Weidmann mech uvádí jako doložený (tzn. že viděl herb. položku) E. Kalenským od Hlinska a Skutče a také ze Žákovy hory (tam udává jako sběratele kromě E. Kalenského také K. Bayera, otce E. Bayera), odtud druh zmiňuje i F. Kovář (*Žďárský Obzor* 1909: 8). Zkusme hledat odpověď v trojici dnes známých osobností, jež spojuje doba, místo a částečně i povolání a záliba v botanice – byli to E. Kalenský, K. V. Rais a F. Kovář. Kalenský (1850-1926) byl odborným učitelem mj. v Hlinsku – bryologům jsou známé jeho herbářové doklady uložené v pardubickém muzeu (MP). O 9 roků mladší Rais (1859-1926) byl vlastně svého času rovněž kantorem na Hlinecku, kde strávil celkem 10 let (nejdříve v Trhové Kamenici, později v Hlinsku). Jeho román *Západ* vycházel zprvu časopisecky v *Osvětě* v r. 1896, knižně byl poprvé vydán r. 1899. Bylo by podivné, kdyby se pánové, navíc vrstevníci, vzájemně neznali. Nejmladší z této trojice, lichenolog F. Kovář (1863-1925) se narodil ve Žďáru n. S. a sbíral právě na Vysočině. Bohužel se zdá, že historicky nemohl zasáhnout